

2013

PROGNOSTISERING
AV KOMPETENSBEHOV
I LANDSKAPET ÖSTERBOTTEN

Pekka Kauppinen
Österbottens förbund
1.9.2013

INNEHÅLL

1. Bakgrundsinformation om processen med prognostiseringen av kompetensbehoven	3
2. Kompetensbehovens prognostiseringsprocess	4
3. Den allmänna utvecklingen i de olika scenarierna	4
4. Prognostisering av kompetensbehoven inom handelssektorn	5
5. Prognostisering av kompetensbehoven inom äldreomsorgen	9
6. Prognostisering av kompetensbehoven inom energisektorn	19
7. Sammanfattning och slutsatser	23
8. Kompetensbehov som förutsätts i de olika scenarierna	26

BILAGA 1**BILAGA 2**

1. BAKGRUNDSINFORMATION OM PROCESSEN MED PROGNOTISERINGEN AV KOMPETENSBEHOVEN

Vid Utbildningsstyrelsen inleddes år 2008 ett ESF-finansierat, riksomfattande projekt för prognostisering av kompetensbehov (VOSE). Målsättningen var att utveckla en riksomfattande processmodell för prognostisering av kompetensbehov. Avsikten är att den information som processmodellen ger ska utnyttjas bland annat vid utvecklandet av examensgrunder och läroplaner. Detta var det första försöket i sitt slag till kvalitativ prognostisering av utbildningsbehov i Finland. Tidigare har utbildningsbehoven endast prognostiserats kvantitativt. Man har med andra ord försökt kartlägga hur många nya studerande som behövs inom de olika utbildningsstadierna och -sektorerna i framtiden. Detta har man gjort med hjälp av olika prognoser för arbetskraftsbehovet inom olika sektorer och olika yrkesgrupper.

Utöver denna kvantitativa prognostisering behövdes en kvalitativ prognostisering, med vilken man skulle kunna kartlägga hurdana kompetensbehov arbetslivet har i framtiden och hurdana specialister arbetslivet behöver i framtiden.

När det fyraåriga VOSE-projektet avslutades våren 2012, och nådde de målsättningar man hade satt upp, började man inom Österbottens förbund planera en regional tillämpning av prognostiseringsmodellen som tagits fram inom projektet. En fördel för Österbottens förbund var att förbundet varit det enda landskapsförbund som aktivt hade deltagit i VOSE-projektets styrgruppsarbete.

Som resultat av planeringsarbetet inledde Österbottens förbund i augusti år 2012 en arbetsprocess, vars mål var att tillämpa VOSE-projektets prognostiseringsmodell för kompetensbehov på regionnivå i landskapet Österbotten. Tidsspannen vid prognostisering av kompetensbehov är 10–15 år. Prognostiseringsprocessen presenteras något förenklat i bilaga 2.

Man beslöt sig för att prognostisera landskapets kompetensbehov inom tre sektorer: energi, handel och äldreomsorg. För att utföra prognostiseringsarbetet bildades för varje sektor en egen arbetsgrupp bestående av experter. Man beslöt att expertgrupperna skulle arbeta i form av workshop-sessioner. Till ordförande för sessionerna utsågs Timo Kantokari, rektor för andra stadiet i Vasa och till sekreterare Pekka Kauppinen, specialplanerare vid Österbottens förbund. Sekreteraren är också ansvarig för slutrapporten och vill framföra sitt varma tack åt alla som deltagit i prognostiseringen av landskapets kompetensbehov.

2. KOMPETENSBEHOVENS PROGNOTISERINGSPROCESS (AUGUSTI 2012–AUGUSTI 2013)

Representanter från företagssektorn och utbildningssektorn bjöds in att medverka i de sektorsvisa expertgrupperna (expertgruppernas sammansättning presenteras i bilaga 1). Gruppernas möten ordnades i form av workshop-sessioner. Processen inleddes 23.8.2012 med en workshop för expertgruppen inom handelssektorn. Under workshopen kom man överens om att hålla två workshopar till under hösten 2012, för att kunna färdigställa processen. Dessutom skulle man vid behov arrangera ännu en mera omfattande workshop, dit även andra relevanta aktörer skulle bjudas in. Till våren 2013 planerades ett slutseminarium, där man skulle presentera processen för en bredare skara intressenter. Slutseminariet diskuterades senare också med de två andra expertgrupperna.

De första workshoparna för äldreomsorg och energisektorn hölls likaså i augusti och september 2012. Man kom i båda grupperna överens om att hålla två workshopar till under hösten 2012 samt vid behov en mera omfattande workshop lite senare.

Prognostiseringsprocessen framskred väl fram till december 2012, och samtliga workshop-sessioner utom en arrangerades enligt planerna. Mitten av december följdes av ett avbrott på tre månader på grund av sekreterarens plötsliga insjuknande.

Handelssektorns workshop flyttades fram från december 2012 till mars 2013. Under våren 2013 gjorde sekreteraren ännu några kompletterande expertintervjuer. På grund av tidsbrist kunde de omfattande workshoparna för samtliga tre expertgrupper inte arrangeras och slutseminariet flyttades fram till början av år 2014 i samband med ett gemensamt prognostiseringsseminarium för Österbottens förbund och Närings-, trafik- och miljöcentralen. Arbetet med slutrapporten inleddes i augusti 2013.

3. DEN ALLMÄNNA UTVECKLINGEN I DE OLIKA SCENARIERNA

Först beskrivs den av experterna prognostiserade allmänna utvecklingen i de olika alternativa framtidsscenarierna, som påverkar samtliga sektorer.

En trygg framtid: Utvecklingen fortsätter på samma sätt som förut. Allt förblir ungefär så som det har varit.

En överraskande god framtid: I Vasaregionen hänger en överraskande god framtid samman med att 1) industrins samtliga optimistiska arbetsplats- och tillväxtprognoser (20 000 arbetsplatser i stället för nuvarande 10 000 inom energiklustret år 2040) överskrids, 2) färjetrafiken i Kvarken kommer återigen upp till den nivå den låg på tidigare (eller turismen upplever ett avsevärt uppsving, t.ex. tack vare Världsarvsområdet) och 3) man lyckas integrera de internationella studenterna i samhället så väl att det leder till en mängd bra saker (konsumtion).

En kaotisk framtid: Detta scenario uppstår om – av någon orsak – 1) världsekonomin, även utanför Europa, hamnar i obalans, vilket 2) skulle påverka storindustrins beslut att flytta sina funktioner till mera centrala länder och 3) en form för en eller annan omfattande förvaltningsreform skulle äga rum i samma veva (t.ex. en betydande inskränkning av centralsjukhuset, hovrätten eller universitetet) och 4) statsmaktens omfattande besparingsåtgärder fortskrider inom kommunalekonomins sektor ännu under de kommande valperioderna.

4. PROGNOTISERING AV KOMPETENSBEHOVEN INOM HANDELSSEKTORN

Ett av de viktigaste målen med prognostiseringsprocessen för kompetensbehoven inom handelssektorn var, liksom för de två andra sektorerna (energisektorn och äldreomsorgen), att kartlägga vilka särdrag kompetensbehoven i landskapet Österbotten har. Hurdana kompetensbehov har arbetslivet i Österbotten? Vilka kompetensbehov är typiska för Österbotten, utöver de kompetensbehov som är gemensamma för alla landskap? De specialbehov som finns i Österbotten skulle man sedan kunna beakta i skolornas läroplaner som ett tillägg till de nationella läroplanerna.

När man påbörjar arbetet med prognostisering av kompetensbehov är det viktigt att avgränsa den sektor som prognostiseringen gäller. I handelssektorns fall togs detaljhandeln inklusive teknisk handel med. Partihandeln lämnades utanför prognostiseringsprocessen och likaså turism- och näringsbranschen. Kompetensbehoven granskades utgående ifrån de krav man ställer på kompetensen i arbetet. Kräver arbetet högskoleutbildning eller yrkesutbildning på andra stadiet? Alternativet att granska kompetensbehoven skilt för olika yrkesgrupper förkastades, eftersom de flesta experter ansåg att den förstnämnda indelningen var tydligare och tillräcklig för ändamålet.

Deltagarna i den första workshopen fick skriva ner tio centrala förändringsfaktorer, som påverkar framtidens kompetensbehov inom handelssektorn. Till följande workshop sammanställdes en lista över de förändringsfaktorer som man hade tagit fram som de viktigaste. Med andra ord innehöll listan de faktorer som flest deltagare hade skrivit ner eller som annars var ovanligt briljanta idéer. Listan godkändes vid den andra workshopsessionen, där deltagarna en sista gång fick komma med förändrings- och tilläggsförslag till listan.

Till listan FÖRÄNDRINGSFAKTORER SOM PÅVERKAR HANDELSSEKTORN SPECIELLT I LANDSKAPET ÖSTERBOTTEN valde expertgruppen följande förändringsfaktorer:

1. Trygghet (mat/hälsa, hot förorsakade av människor)
2. Mångkultur (att rikta service rätt)
3. Ökad handel på nätet
4. Arbets- och servicekultur
5. Effekter av att befolkningen åldras
6. Automatisering
7. Offentlig ekonomi (bl.a. beskattning, lönelösningar)
8. Några stora arbetsgivares påverkan i Österbotten
9. Kundernas köpkraft (lagas maten hemma/äter man på restaurang?)
10. Kundernas mobilitet (närbutiken/stora handelssenheter)

De tio förändringsfaktorerna, som man hade tagit fram, beslöt man granska närmare i tre olika alternativa scenarier genom att använda framtidstabell som metod. De tre alternativa scenarierna var:

1. En trygg framtid
2. En överraskande god framtid
3. En kaotisk framtid

Samma scenarier och samma metod valdes också i de två övriga expertgrupperna.

I den trygga framtidens scenario fortsätter allt som förut, lika tryggt som hittills. I det överraskande goda scenariot går allt som en dans, det vill säga över förväntningarna. I den kaotiska framtiden är det Murphys lag som gäller: "allt som kan gå fel, går fel." Verkligheten kommer antagligen att vara en mellanform av något av scenarierna, men det är bra att vara förberedd på alla scenarioalternativ, så att man vid behov klarar av att reagera snabbt.

Vid handelssektorns andra workshop kom man också överens om att alla gruppmedlemmar skulle fundera på vad som kommer att hända med de utvalda förändringsfaktorerna, hur de kommer att bete sig när de tre alternativa scenarierna blir verklighet. Medlemmarna skulle anteckna sina tankar och sedan ge dem till sekreteraren för vidare bearbetning. När världen förändras med den hastighet den gör i dag, är det bra att stanna upp en stund och fundera på och strukturera sina tankar: "Vad om det ändå skulle ske...?"

HUR BETER SIG FÖRÄNDRINGSFAKTORERNA INOM HANDELSSEKTORN I DE OLIKA ALTERNATIVA SCENARIERNA? (Sektorexperternas visioner har införts i rapporten nästan helt och hållet såsom de lades fram för sekreteraren.)

En trygg framtid

I den trygga framtidens scenario (där utvecklingen fortsätter i samma bana som hittills) ger förändringsfaktorerna inom handelssektorn följande effekter: Österbotten är fortsättningsvis ett tryggt landskap att bo i, man kan röra sig ute på gatorna utan att vara rädd för våld, man kan handla i affärer utan att vara rädd för att bli rånad på vägen hem. Livsmedelssäkerheten ligger på samma höga nivå som nu. De skadliga hälsoeffekterna är minimerade. Produktionens kontinuitet är säkrad. Det är tryggt att använda olika typer av service. Å andra sidan upplevs det som ett hot att tillgången till mat blir svårare samt att skräpmat blir allt vanligare, vilket leder till fetma redan i ung ålder.

Även i framtiden kommer en betydande andel av befolkningen i Österbotten att bestå av invandrare. Det har lett till att man har grundat en stor mängd affärer och företag som är specialiserade på att betjäna människor som representerar olika kulturer. Företagarna har oftast själva en invandrabakgrund och känner på så sätt väl till kundernas kulturer och hemlandsförhållanden.

Mångkultur måste ses som en rikedom. Invånare med utländsk bakgrund har ett stort inflytande på tillgängligheten av arbetskraft inom handeln. Språkkunskaper är viktiga. Man måste åtminstone kunna antingen finska eller svenska någorlunda bra. Olika kulturers spelregler måste kunna tas i beaktande.

E-handels tillväxt är jämn, men kommer åtminstone inte ännu inom de närmaste åren att leda till några större förändringar i handelssektorns strukturer.

Specialaffärerna håller först nu på att vakna upp för e-handels tidevarv och upplever det ofta som ett hot mot den egna verksamheten. E-handels trumfkort är ju de stora inbesparingar den medför kunden. Det håller på att bli ett allt vanligare fenomen att prova produkten i affären och sedan köpa den billigare på

nätet. Livsmedelshandeln håller också i ökad grad på att övergå till e-handel, vilket å andra sidan torde öka behovet av transporttjänster.

Yngre arbetstagare utför mera korttids- och deltidjobb inom handelssektorn (för en studerande räcker det ofta med bara ett par timmar per kväll). I motsats vill äldre arbetstagare ofta ha ett stadigvarande heltidsjobb med regelbundna inkomster.

När en ny generation kommer in i arbetslivet, krävs det att arbetslivets regler också förnyas. De unga kan ha en mycket annorlunda attityd gentemot arbetet och det kan vara svårt för dem att hitta motivationen i arbetet, eftersom de vill ha omväxling i både arbete och arbetstider.

I framtiden kommer pensionärerna att ha mera pengar till sitt förfogande för konsumtion. Deras konsumtionsvanor kommer också att vara annorlunda än tidigare.

Samma konsumtionsbeteende som innan fortsätter för fler människor också efter pensioneringen, om man har råd med det. Detta kan ha en positiv effekt för handeln. De äldre i samhället har vanligtvis mer tillgångar och etablerade konsumtionsvanor.

Automatiseringen kommer att ha en omvälvande effekt på arbetet inom handeln redan inom den närmaste framtiden, automatkassor är redan i bruk på flera ställen och de blir snabbt allt vanligare. Detta minskar behovet av kassapersonal. Å andra sidan ökar andelen programmerare och väktare. Däremot kommer automatiseringen inte att avsevärt påverka restaurangbranschen.

Höga löner leder till att affärer tvingas sluta eller övergå till e-handel.

I den trygga framtidens scenario kommer de stora arbetsgivarna i Österbotten att fortsätta på samma sätt som nu. De betalar skatt här och landskapet mår bra. Å andra sidan har skatteintäkterna minskat avsevärt, men situationen kommer antagligen att jämnas ut på lång sikt.

Människors brådska och trötthet leder till att man allt oftare tyr sig till snabbmat. Kravet på skolmaten ökar, eftersom skolmåltiden ofta blir det enda ordentliga mål mat barnen får under dagen (för föräldrarna gäller det samma lunchen på arbetsplatsen eller i lunchrestaurangen).

Utanför staden borde man inte etablera för många enheter för handel, inte om man vill hålla stadens centrum levande. Detta gäller alla städer i landskapet, inte bara Vasas.

En överraskande god framtid

I detta scenario finns det (kanske) mindre utslagna i samhället, eftersom människor arbetar och arbetslösheten är låg. I städerna råder en avslappnad atmosfär. Det blir allt vanligare att shoppa i centrum på veckosluten. Olika (mångkulturella) evenemang ökar kanske också, vilket medför en fortlöpande positiv utveckling i centrum.

Mångkultur medför positiv utveckling, nya restauranger och kulturevenemang. Kraven på två- eller flerspråkighet blir allt högre inom handelssektorn. Tillsammans för dessa faktorer med sig mer attraktionskraft, ungdomar och studerande till stadsområdet. Volymerna ökar. Å andra sidan är det inte längre majoritetsbefolkningen som sköter de lågavlönade arbetena, det har till största del blivit invandrarnas uppgift. Det vore viktigt att undervisa invandrare och ge dem kunskap om det finländska samhället och hur det fungerar.

En del specialaffärer marginaliseras så småningom och vissnar bort på nätet, men det kan också gå precis tvärtom och företag som börjat som webbbutiker kan grunda outlet-butiker (t.ex. Nettikauppa.com) i utkanterna av städerna. Å andra sidan uppstår det tack vara nya inflyttare nya specialaffärer i städerna ("faran" är dock att en stor del av dem säljer exotiska livsmedel...).

Om risken för utslagning är mindre och arbetsplatserna är flera, finns det också mera kunder och då börjar det kanske synas att kunderna ”röstar med fötterna”. Så länge det inte finns alternativa tjänsteleverantörer, måste kunderna nöja sig med de tjänster som finns att tillgå.

Med denna positiva tillväxtnmekanism får vi, som motvikt till en allt äldre befolkning, en ung befolkning, som flyttar från områden som förlorat sin industri, samt en ökning av internationell inflyttning och fler studerande. Tjänster som riktar sig mot den äldre befolkningen behövs fortfarande i stor utsträckning, men i tillägg för en ökande yngre befolkningen med sig tjänster och handel som riktar sig mot folk som bygger hus och bildar familj (t.ex. IKEA och HongKong, inrednings- och tygaffärer, barnklädes- och leksaksaffärer...). De internationella kedjorna kan förstås också vilja ha sin del av den starka tillväxten, kanske en sådan affärskedja, som skulle föra med sig helgshoppare från ett större område... Företag som erbjuder tjänster åt egnahemshusägare, ökar. Man erbjuder tjänster uttryckligen åt den äldre befolkningen och gör det på så sätt möjligt för de äldre att bo hemma längre.

Automatkassorna gör entré, olika shopping-appar likaså (t.ex. en inköpslista, som guidar kunden runt i Prisma). Det blir vanligare med bärbara datorer, folk förflyttar sig bort från bordsdatorerna (det kan till och med finnas t.ex. regionala telefonpengar av typen UpCode). Detta skulle i princip (tillsammans med den ökande e-handeln) kunna öka utbildningsbehoven beträffande skapande – eller åtminstone utnyttjande – av data-, och teleprogram inom handel och logistik. De relativt tekniska Vasaborna har lätt för att ta till sig program av den här typen och kräver också lätt fler program.

All tillväxt ökar förstås också skatteintäkterna, vilket förmildrar den negativa atmosfären, som annars känns av i hela landet. Några riktigt stora offentliga investeringar kommer knappast att ske, men t.ex. ett musikhus, om ett sådant trots allt skulle byggas, skulle kunna medföra fler besökare till staden samtidigt som det skulle aktivera stadsborna.

En positiv utveckling innebär ökade skatteintäkter, men framförallt innebär det, vilket är ännu viktigare, att allt fler unga utbildade familjer med goda inkomster skulle flytta till Vasa. Viseringsfrihet mellan Finland och Ryssland skulle avsevärt öka handeln förutsatt att man lyckas locka ryssarna ända till Österbotten. Från östgränsen är det trots allt mer än 500 kilometer.

Inflyttningen av unga med goda inkomster minskar på pensioneringseffekterna och skulle eventuellt locka trendiga butiker till regionen, till och med internationella kedjor. Å andra sidan kan utveckling ha den effekten att en del människor – även yngre – flyttar till södern under en del av året, vilket skulle innebära att deras andel av konsumtionen inte alls skulle gynna landskapets affärsliv under den tiden de bor utomlands.

Som motvikt till att centrum växer sig allt starkare, ökar byggandet av egnahemshus i stadens randområden – om det flyttar folk hit, speciellt unga, som bosätter sig här för gott. Detta skulle i viss mån hindra utvecklingen av ett starkare centrum, för de stora handelsområdena (Stenhaga) skulle fortsätta växa. (Byggandet av Fladan skulle också snabbas upp. En huvudorsak här skulle väl vara IKEA, som i detta scenario högst antagligen skulle byggas i Vasa.) Den åldrande befolkningen skulle antagligen också ty sig allt mer till närbutikerna och närtjänsterna, speciellt om utbudet ökar.

En kaotisk framtid

I detta scenario skulle arbetslösheten börja öka, olika följd effekter skulle också öka: de som är på dåligt humör skulle ta ut sin ilska på oskyldiga, man skulle kunna ”få på käften” på torget mitt på ljusa dagen eller så skulle åtminstone fyllon och lodisar skräna och skråla här och där. Byggnadsarbeten skulle dra ut på tiden. Allt skulle vara lite misskött. Stadscentrum skulle inte vara en trevlig plats och nästan ingen skulle sakna specialaffärerna i centrum. Specialaffärernas verksamhet skulle ligga ute på webben (förutom djuraffärerna, de klarar sig till och med under recessionen). Medelförsäljningen i storbutikerna i utkanterna av staden, skulle också sjunka. Nöjesbesöken skulle minska avsevärt.

Den här typen av utveckling skulle leda till konfrontationer och konflikter, utlänningarna skulle vara ett enkelt objekt för hat, frustration och våld. Den etniska verksamheten skulle inte vara någon färgklick i staden (och skulle heller inte öka).

E-handeln skulle sannolikt också börja omfatta sådana områden som den inte gör i dag, men det är en annan sak om det skulle finnas e-handelscenter i Vasa. Specialaffärerna skulle sannolikt bara vissna bort. De skulle inte flytta över verksamheten till webben i samma utsträckning som i det goda scenariot.

Alla skulle känna någon som är arbetslös. Generellt skulle stämningen vara låg, vilket också skulle synas i servicekulturen. När utbudet och alternativen minskar skulle kunderna ändå acceptera den surmulna service de får.

Utvecklingen av tjänster och service skulle fortsätta på de åldrande åldersklassernas villkor. Staden skulle ha få inflyttare, vilket antagligen skulle avgöra byggandet av Fladan (och IKEAs etablering i Vasa) i en negativ riktning. Specialhandelns internationella kedjor skulle flytta från Vasa, antagligen allra först från centrum.

Automatiseringen skulle fortsätta, men i det här scenariot skulle man kanske vid sidan om automater behöva fler människor med väktarutbildning... Utvecklingen av den bärbara "handelsupplevelseautomationen" skulle fördröjas eller sluta helt, eftersom människorna i allt mindre grad skulle ha intresse för olika typer av upplevelser.

Musikhuset skulle inte byggas. Staden skulle också börja minska på personalen. En åtstramad budget skulle gälla alla orter nära staden. Staten skulle förstås också strama åt sin budget.

Villkoret för hela scenariot är att en betydande arbetsgivare skulle konstatera att situationen har förändrats med så långvarig effekt att man är tvungen att flytta sina funktioner från Vasa. En dylik arbetsgivare kunde till exempel vara Wärtsilä (hela produktionen, eller en betydande andel – 50 % – av ingenjörsarbetsplatserna i Runsor; det vore dock ingen katastrof om tillverkningen av en motortyp skulle flyttas från Vasa) eller Vacon. ABB:s enskilda fabrik är ganska liten även om den kan ha en betydande image-effekt. Detta är INTE så sannolika scenarier, eftersom Wärtsilä och Vacon är sådana arbetsplatser där en sak får synergier av en annan, men om en plötslig nedmontering av den här typen skulle ske, skulle den ta med sig en stor del av Vasas skatteintäkter, en del av befolkningsunderlaget och den skulle stoppa ökningen av kundmängden (och befolkningsmängden). Detta skulle för sin del påverka stadens attraktionskraft och påverka flera beslut beträffande Vasaregionen i en negativ riktning (bl.a. IKEA).

I och med arbetslösheten skulle köpkraften minska. Till en början skulle det kanske inte påverka specialvaruhandeln (arbetslösa behöver fritidssysselsättning), men på lång sikt skulle effekterna synas och kännas just där. Utbudet inom dagligvaruhandeln skulle ses över till förmån för stora konsumentförpackningar och ett förmånligare/snävare sortiment.

Om Vasas attraktionskraft skulle minska, skulle detta också innebära att staden får färre kunder från andra orter. Speciellt skulle man uppleva ett bortfalla av just de faktorerna som skulle göra Vasa mer intressant för t.ex. svenskar (och färjetrafiken skulle igen bli lidande) och Seinäjokibor.

5. PROGNOTISERING AV KOMPETENSBEHOVEN INOM ÄLDREOMSORGEN

När det gäller prognostiseringsprocessen för kompetensbehoven inom äldreomsorgen var, liksom för de två andra sektorerna (handelssektorn och energisektorn), ett av de viktigaste målen att kartlägga vilka särdrag kompetensbehoven i landskapet Österbotten har. Hurdana kompetensbehov har arbetslivet i Österbotten? Vilka kompetensbehov är typiska för Österbotten, utöver de kompetensbehov som är

gemensamma för alla landskap? De specialbehov som finns i Österbotten skulle man sedan kunna beakta i skolornas läroplaner som ett tillägg till de nationella läroplanerna.

När man påbörjar arbetet med prognostisering av kompetensbehov är det viktigt att avgränsa sektorn som prognostiseringen riktar sig mot. Vad gäller äldreomsorgen, så bestämde man sig för att granska hela fältet och dess kompetensbehov. Kompetensbehoven granskades utgående ifrån de krav man ställer på kompetensen i arbetet. Kräver arbetet högskoleutbildning eller yrkesutbildning på andra stadiet? Alternativet att granska kompetensbehoven skilt för olika yrkesgrupper förkastades, eftersom de flesta experter ansåg att den förstnämnda indelningen var tydligare och tillräcklig för ändamålet.

Deltagarna i den första workshopen fick skriva ner tio centrala förändringsfaktorer, som påverkar framtidens kompetensbehov inom äldreomsorgen. Till följande workshop sammanställdes en lista över de förändringsfaktorer som man hade tagit fram som de viktigaste. Med andra ord innehöll listan de faktorer som flest deltagare hade skrivit ner eller som annars var ovanligt briljanta idéer. Listan godkändes vid den andra workshopsessionen, där deltagarna en sista gång fick komma med förändrings- och tilläggsförslag till listan.

Till listan FÖRÄNDRINGSFAKTORER SOM PÅVERKAR ÄLDREOMSORGEN SPECIELLT I LANDSKAPET ÖSTERBOTTEN valde expertgruppen till och med 12 förändringsfaktorer:

1. En förändring i försörjningskvoten
2. Pensionärerna har mer pengar i framtiden (inte alla)
3. Tillgång till kompetent personal
4. Invandrare som rekryteras till äldreomsorgen
5. Den offentliga sektorn/den privata sektorn/organisationerna inom äldreomsorgen
6. Åldrande invandrare
7. Effekterna av kommunstrukturreformen
8. Ekonomins utveckling
9. Nya tekniska tillämpningar inom äldrevården
10. De äldre äldre blir allt fler
11. Organisering av äldreomsorg – hemvård/institutionell vård osv.
12. Samhörighet

Dessa tolv förändringsfaktorer beslöt man granska närmare i tre olika alternativa scenarier genom att använda framtidstabell som metod. De tre alternativa scenarierna var:

1. En trygg framtid
2. En överraskande god framtid
3. En kaotisk framtid

Samma scenarier och samma metod valdes också i de två övriga expertgrupperna.

I den trygga framtidens scenario fortsätter allt som förut, lika tryggt som hittills. I det överraskande goda scenariot går allt som en dans, det vill säga över förväntningarna. I den kaotiska framtiden är det Murphys

lag som gäller: "allt som kan gå fel, går fel." Verkligheten kommer antagligen att vara en mellanform av något av scenarierna, men det är bra att vara förberedd på alla scenarioalternativ, så att man vid behov klarar av att reagera snabbt.

På samma sätt som i handelssektorns expertgrupp, kom man också vid äldreomsorgens andra workshop överens om att alla gruppmedlemmar ska fundera på vad som kommer att hända med de utvalda förändringsfaktorerna, hur de kommer att bete sig när de tre alternativa scenarierna blir verklighet. Medlemmarna skulle anteckna sina tankar och sedan ge dem till sekreteraren för vidare bearbetning.

Den allmänna utvecklingen, som experterna prognostiserade för vart och ett av scenarierna har beskrivits på sidan 4, därför upprepas den inte här.

HUR BETER SIG FÖRÄNDRINGSFAKTORERNA INOM ÄLDREOMSORGEN VID DE OLIKA ALTERNATIVA SCENARIERNA? (Sektorexperternas visioner har införts i rapporten nästan helt och hållet så som de lades fram, endast smärre bearbetningar har gjorts.)

En trygg framtid

I den trygga framtidens scenario (där utvecklingen fortsätter i samma bana som hittills) är sysselsättningen för alla åldersgrupper och inom olika områden jämn, de äldre är beredda att betala för service vid behov eller att hjälpa de yngre generationerna genom att ta hand om barnen eller ge ekonomiskt stöd.

Social kompetens, samhörighet och gemensamt ansvar är värderingar som folk har tagit till sig. Vid servicestrukturen har man utvecklat ett system där ansvaret är klart och tydligt fördelat. Man har med andra ord kommit överens om vad kommunen, den privata och den tredje sektorn samt de närmaste släktingarna eller grannarna eller vännerna bär ansvar för. Moroten är inte pengar, den är en attitydförändring gentemot begreppet samhörighet. När antalet människor som behöver "tas om hand" ökar, är det här enda sättet att klara av det.

Försörjningskvoten riskerar att försvagas kraftigt under de kommande 5–15 åren, när den arbetande befolkningens andel minskar. Andelen pensionärer ökar kraftigt, och de unga, nya arbetande åldersklasserna räcker inte alls till att ersätta dem som lämnar arbetslivet.

Pensionärerna lär sig så småningom att anamma en annorlunda attityd visavi finansiering av tjänster, men de är nöjda när de också kan använda offentliga tjänster. Kvalitetskriterierna styr attityderna och beredskapen att använda egna pengar på tjänsterna.

En del av dem som behöver tjänster köper dem själva. De som av en eller annan orsak vill ha offentlig service, skaffar tjänsterna från den sektorn.

De äldre som klarar sig själva bra använder i huvudsak privata tjänster. De har fritidssysselsättningar, de reser och tar hand om sig själva. De "fattigare" åldringarna lever också tryggt som en följd av utvecklad hemvård, den tredje sektorn och gemensamt ansvar.

Tillgången till kompetent arbetskraft är en utmaning. Utbildningen och arbetslivets behov möts inte på ett optimalt sätt. Utgångspunkten är den lediga arbetskraften i regionen. Kompetent arbetskraft finns tillgänglig någorlunda bra. Det är semestertiderna som medför problem.

Arbetsuppgifterna, makten och ansvaret är rätt fördelade. Arbetstagarna har i god tid "omskolats" för allt mera krävande uppgifter inom vården vid olika "vårdpunkter". Den decentraliserade vården hör till det förflutna, företagandet inom vården är fungerande (företagare inom vårdsektorn tar hand om alla nödvändiga uppgifter som behövs hemma hos kunden, från hushållsarbete till vårdarbete, dvs. samma team tar hand om alla uppgifter).

Det blir lättare att få tag på kompetent arbetskraft när utländsk arbetskraft strömmar in i Österbotten. När arbetslösheten ökar i bl.a. Spanien och flera andra EU-länder, så riktas rekryteringen direkt till dessa länder. Efter en kort fortbildning, kan dessa yrkesmänniskor arbeta vid österbottniska vårdinrättningar. Man har sänkt kraven på språkkunskaper och engelskan har godkänts som officiellt arbetspråk.

Majoritetsbefolkningens unga är mer intresserade av äldreomsorg än förut. Största delen av dem som arbetar inom äldreomsorgen kommer ändå fortfarande från vuxenutbildningssidan.

Allt fler invandrare börjar arbeta inom äldreomsorg så småningom, när de självmant söker sig till denna sektor. Trots det skulle fler invandrare gärna få söka sig till sektorn.

Invandrarna har anpassat sig bra till det finländska samhället och servicesystemet. En fungerande utbildning av närvårdare för med sig kompetenta arbetstagare till äldreomsorgen. Processen med att erkänna arbetskraftsinvandras tidigare kunnande fungerar och deras examina kan höjas till den behöriga nivån inom rimlig tid. Arbetsgivarna vill också anställa invandrare. De äldre i samhället har redan blivit vana vid att folk i vårdpersonalen har olika nationaliteter.

Samarbetet mellan den offentliga sektorn och övriga aktörer inom äldreomsorgen är knaggligt och vill inte riktigt fungera. Man kommer med initiativ för att förbättra situationen, men förändringstrycket och brådskan inom den offentliga sektorn gör att man varken ser eller utnyttjar samarbetsmöjligheterna.

De olika sektorerna producerar tjänster precis som förut. Mellan den offentliga, privata och tredje sektorn (organisationerna) finns en klar arbetsbild över hur äldreomsorgen ska genomföras. Den privata verksamhetsmodellen har blivit mera övergripande – vården decentraliseras inte längre. I stadens strukturer finns en tydlig plats för organisationsverksamhet. Personalen har flyttats till organisationsverksamhet genom olika utvecklingsprojekt. Projekten har förankrat sig ute på arbetsfältet, alltså blivit till riktiga arbetstillfällen t.ex. inom den äldreomsorg som sker inom hemvårdens område. Utbildningsenheterna (t.ex. VAKK) stöder för sin del organisationsverksamheten t.ex. genom att man undervisar i det praktiska arbetet hemma hos de äldre.

I den trygga framtidens scenario har en klar arbetsfördelning mellan den offentliga och den privata sektorn tagit form: den privata sidan tar främst hand om de åldringar som är i stånd att betala för sig och den offentliga sidan tar hand om resten. Specialsjukdomar som kräver långtidsvård behandlas fortfarande främst på den offentliga sidan.

Invandrare vårdas vid behov i samma vårdenheter som alla andra äldre, om deras egna anhöriga inte kan ta hand om dem. Det är svårt att ordna hemvård för dem på grund av språkmuren. Äldre invandrare vårdas alltså ofta ända till slutet i sina egna hem med hjälp av vårdare med invandrabakgrund.

Kommunerna fortsätter på samma sätt som tidigare trots att man bygger upp olika typer av "himlar" (t.ex. värdkommunmodeller), inom vilka det är tänkt att anordna mera omfattande tjänster. Förändringarna i kommunstrukturen torde ändå vara mer kosmetiska. I kommunstrukturerna sker knappast stora förändringar som skulle påverka servicen för de äldre.

Den ekonomiska utvecklingen håller på att komma in i en lågkonjunktur. Därför granskas anordnandet av och betalningsunderlaget för äldreservice mycket kritiskt.

Man utvecklar tekniken innovativt, men tillämpar tekniken fortsättningsvis mycket lite inom äldrevården. Man upplever det som besvärligt och dyrt att använda tekniken. Trycket på att använda sig av tekniken ökar hela tiden. Tekniska tillämpningar testas måttligt i praktiken. Inom hemvården använder man sig av apparater som stöder klienternas säkerhet och sociala liv. Kontakterna och kommunikationen fungerar.

Vi antar också i fortsättningen att de äldre äldre behöver mycket omsorg och hjälp och vi förhåller oss till dem som om de vore den mest besvärliga belastningen för vårt åldrande samhälle. Utgående från detta ser

man detta servicebehov enbart som en utgift. Man känner dock till hur många äldre äldre det är fråga om och man kan vårda dem på något sätt.

De äldre äldre vårdas främst i servicehus eller vårdinrättningar. Andelen äldre äldre ökar snabbt och därför måste man hela tiden investera i serviceinrättningar för dem.

Att organisera äldreomsorgen så att tyngdpunkten skulle ligga på hemvård medan den institutionella vårdens andel skulle bli mindre, är inget som sker av sig självt. Utan klara planer, beslut och allokering av resurser får man ingen förändring till stånd, utan äldreomsorgen får, trots alla vackra ord, fortsättningsvis vänta på riktiga strukturlösningar medan situationen fortsätter som förut. Det sker inga stora förändringar i organiseringen av äldreomsorgen. Organisationsförändringarna har genomförts i samarbete med olika aktörer, personalen har utbildats i att vårda allt sjukare klienter som kräver allt mer vård. Verksamhet som upprätthåller funktionsförmågan finns hela tiden med. Som stöd för hemvården har vi organisationer, föreningar och utbildningsenheter. Anhöriga och närstående har också tagits i beaktande. I enlighet med kriterierna för institutionell vård är det endast de sjuka åldringarna, som är svårast att vårda, som får vård.

Samhörighet är en förgänglig naturresurs, som man då och då nämner med saknad och hänvisar till det som varit. Samhörighet uppfattas som något som hörde till förr i tidens livsstil, när man brydde sig om sina medmänniskor. Nuförtiden har människorna knappt alls tid eller vilja att ta hand om en äldre nära släkting.

En överraskande god framtid

I det här scenariot blir pensionsåldern högre och de som nått pensionsåldern är fortfarande verksamma i arbetslivet på deltid, som mentorer och vikarier. Förändringen i försörjningskvoten jämnas ut speciellt om en del åldringar flyttar, t.ex. utomlands. I ett svar undrade man om en överraskande god framtid över huvud taget är möjlig för äldreomsorgens del.

När det råder full sysselsättning stiger också den genomsnittliga pensionsåldern märkbart och den gör det till och med på frivillig basis. Många arbetande, unga människor flyttar till landskapet och sysselsättningsgraden stiger snabbt. Till och med som pensionerad hittar många ett deltidsarbete som de tycker om. Försörjningskvotens försvagning är inte så dramatisk som man förutspådde i början av 2010-talet.

Pensionärerna använder gärna sina egna ekonomiska resurser när de ska förse sig med den service de behöver. Då kan man rikta de tjänster samhället producerar åt dem som behöver det mest, också åt de mindre bemedlade pensionärerna. Pensionärerna understöder den yngre generationen ekonomiskt. Företagslivet blomstrar också tack vare lyckad näringspolitik och efterfrågan.

Den arbetskraft som går ledig, även de som flyttat till Finland från andra länder, utbildas utgående från arbetslivets behov. Man satsar systematiskt på språkutbildning. Kompetent arbetskraft klarar av att svara på olika kulturers speciella behov. Ungdomarna styrs till utbildning och skolor bl.a. genom uppsökande ungdomsarbete. Vid behov ökar man på antalet platser inom utbildningarna, så att alla ungdomar kan få en utbildning som passar dem. Omskolning av de som redan befinner sig i arbetslivet sker genom komplettering av den tidigare kompetensen.

Det finns gott om kunnig arbetskraft. Läroanstalterna producerar rätt mängd rätt slags kunnande. Arbetsgivarna har möjligheten att söka efter "pärlorna" när de ska fatta sina beslut. Andra länder är mycket intresserade av vår regions arbetsmarknader. En expert frågade om det är arbetsgivarnas marknad som gäller i detta scenario.

Man har utbildat tillräckligt med kunnig arbetskraft till olika uppgifter inom äldreomsorgen. Ett värlövat arbete inom äldreomsorgen är ett konkurrenskraftigt arbete jämfört med andra arbeten, och yrkesbytet som förekom tidigare (folk med utbildning inom vården börjar jobba med något helt annat) är inte längre så vanligt. För assisterande vårdarbeten räcker det med ett halvt års utbildning. Den utländska arbetskraften

har avsevärt förbättrat bristen på arbetskraft. I fråga om skiftesarbete har man börjat tillämpa flexibilitet med beaktande av arbetstagarens livssituation och ålder. Till all utbildning inom vårdsektorn hör numera kurser i företagande samt praktikperioder också på den privata sidan. På så sätt har man lyckats få studerandena att intressera sig för företagande inom vårdsektorn, och nya företag inom vården har faktiskt också grundats i landskapet i snabb takt. Som landskap är vi inte bland de sista när det gäller antalet företag inom vårdsektorn.

Invandrarna kartläggs systematiskt och de erbjuds möjlighet att utbilda sig till olika yrken inom vården. I utbildningen ingår också språklig specialträning. Man antar att invandrarna självmant söker sig till arbeten inom äldreomsorgen, eftersom de värdesätter äldre människor.

Många invandrare har utbildat sig inom vården. Arbetsgivarna får därmed goda arbetstagare. Det stora antalet arbetskraftsinvandrare överraskar arbetsgivarna.

Den offentliga sektorn anammar en ny roll. Den koordinerar och möjliggör vårdarbete som produceras av den privata sektorn, organisationer samt anhöriga på ett sätt som gör att äldreomsorgen blir en mycket flexibel och mångsidig fungerande helhet ur de äldres perspektiv. Med hjälp av den här modellen delas ansvaret på ett annorlunda sätt än tidigare och de äldre själva är medvetna om sina egna möjligheter att påverka planeringen och verksamheten som gäller dem. De äldre som är i god kondition aktiveras att använda sina resurser i verksamhet som föder samhörighet, de gör kollektiven mera hållbara och påverkar andra generationers sätt att förhålla sig till gemensamt ansvar på ett positivt sätt.

Den offentliga sektorn tar effektivt hand om de centrala grundläggande tjänsterna. Företagssektorn har expanderat och kunderna har många olika servicealternativ att tillgå. Servicenätet är effektivt, alla får den service de behöver på sitt eget modersmål. Den tredje sektorn anordnar med frivilliga krafter tjänster som kompletterar de övriga sektorerna. Samarbetet fungerar och områdets tjänster planeras regelbundet vid samarbetsmöten.

I en överraskande god framtid rullar näringslivet på för fullt. Alla har arbete och skatteintäkterna räcker väl till för att bekosta vården av mindre bemedlade åldringar. I och med att andelen åldringar har ökat enormt, har det uppstått ett mycket större behov för den privata servicesektorn. Man använder rikligt med servicesedlar och med hjälp av sedlarna ser man till att mindre bemedlade åldringar får heltäckande service. I allt snabbare takt har man grundat fler företag som specialiserar sig på äldreomsorg, bl.a. rehabilitering och andra välfärdstjänster för åldringar. Invandrarna har grundat företag, dit också åldringar med invandrarbakgrund kan söka sig om de så önskar. Man har också rekryterat många invandrare, som är utbildade inom vården, till vårdföretag, som har grundats av majoritetsbefolkningen, och till kommunala serviceenheter.

Man lär känna invandrarnas kulturella särdrag. Man förbereder sig på att kunna svara på deras specialbehov. Vid behov överväger man specialiserad arbetsfördelning. Att anställa invandrare till vårdpersonalen gör det lättare att svara på invandrarnas behov inom äldreomsorgen.

Det finns specialkompetens när det gäller invandrarnas åldrande. En del av serviceproducenterna har också specialiserat sig på olika kulturer och i sin personal har de olika nationaliteter. Även för äldre invandrare försöker man producera en del av tjänsterna på det egna modersmålet.

Man förbereder sig för förändringarna inom kommunstrukturerna. Detta görs utgående från noggrann planering och gemensamt engagemang, eftersom man anser förändringarna vara motiverade för att man ska kunna erbjuda tjänster jämnt åt alla kommuninvånare oavsett var de bor. Man skapar en gemensam syn på och tolkning av hur välfärdsstatens modell ska förverkligas. Detta utgör basen när tjänster ska anordnas.

Närkommunerna fusioneras och man börjar organisera tjänster och service på ett nytt sätt. En hel del specialisering kommer att ske och man kan garantera alla service i hemmet. Resurserna används effektivt.

Kommunernas äldreservice planeras på lång sikt. Då orsakar en ekonomisk recession inga nödreaktioner. Alla användbara resurser utnyttjas maximalt och på så sätt får man ekonomiska inbesparingar. Medborgarna är nöjda, eftersom de själva kan påverka lösningarna i verksamheten. Även inom äldreservicen framhävs dessutom den förebyggande synvinkeln allt mer.

Regionens företag mår bra. Regionen har marknadsförts framgångsrikt, vilket har lett till att många i arbetsför ålder flyttar till hit. Således ökar skatteintäkterna och det är enkelt att få anslag för serviceproduktion.

Inom äldrevården har man tagit i bruk teknologiska lösningar. Vårdpersonalen är intresserad av att lära sig använda teknologi och stöda de äldre i att använda teknologi. Efter en knagglig början har det visat sig att vårdpersonalen snabbt har tagit till sig de möjligheter teknologin ger. Samtidigt har de velat frångå en sådan del av arbetet som i och med ibruktagandet av teknologi har blivit onödig. Teknologins nya möjligheter vill man fortsättningsvis utveckla. Geografiska avstånd blir lätt överkomliga med hjälp av teknologi och mobila apparater binder inte arbetet till en viss plats, då får man mera tid för kunden.

Teknologi utnyttjas med stor framgång speciellt bland de som bor hemma. Antalet hembesök kan minska i och med att fjärranslutningarna ersätter en del av besöken. Då räcker resurserna till för dem som behöver mer krävande vård.

När den förväntade livslängden stiger, ökar också de friska och funktionsdugliga åren. Nedsatt funktionsförmåga och behovet av hjälp flyttas till allt senare levnadsår. I skenet av statistiken kommer vårdtiden t.ex. vid effektiverat serviceboende att förkortas. I samhället finns allt fler aktiva och allt äldre seniorer. De äldre äldre uppskattas och värdesätts och de har en speciell plats i samhället samt i generationernas kontinuum.

Antalet äldre äldre har ökat, men deras kondition hålls god tack vare fungerande träningslokaler och individuell träning.

Eftersom pengarna räcker till allt, har man grundat många, både privata och offentliga, servicehus för de äldre äldre. Åldringarna kan bo hemma så länge som det är möjligt och själva beställa tjänster till hemmet. För tjänsterna betalar man antingen med kommunens servicesedlar eller så betalar serviceanvändaren själv för tjänsterna.

När en äldre människas kondition inte längre tillåter att denne bor hemma, flyttar den äldre till ett servicehus, som drivs av antingen kommunen eller ett privat företag. I servicehusen finns det fina och välbemannade avdelningar för terminalvård, så att man ända in i det sista kan leva ett värdigt liv.

Inom den kommunala äldreomsorgen har man nu vaknat inför behovet av förändring och fattat beslut att rikta resurser och verksamhetens tyngdpunkt på hemvård. Målet är att stöda de äldres deltagande och att förebygga åldrande genom att beakta de realiteter som hör till åldrande. Den strukturella förändringen av servicen är hela kommunens sak och de yngre äldre är själva med om att planera och genomföra förändringen. Den yrkesmässiga kunskapsbasen om åldrandets effekter och också samhällets sätt att se på åldrande uppdateras så att det svarar på de krav ett längre liv och en ny slags äldre generation kräver.

Äldreomsorgen har blivit allt mer fokuserad på hemvård. Behovet av institutionell vård hålls under kontroll. Familjerna har egenvårdare, som har en god uppfattning om kundens situation.

Man har lyckats bevara samhörigheten trots att kollektiven och livsstilen har förändrats. Människorna bor ofta långt ifrån sina släktingar också i de österbottniska landskommunerna och då är det svårt att ty sig till de anhörigas hjälp. Detta har man beaktat när man har planerat kollektiven. För de boende har man bl.a. reserverat tillräckligt med träffpunkter. Man har kollektivt sagt upp den individualistiska livsstilen och förstått hur viktigt det är med gemenskap. I kollektiven tar man gemensamt ansvar och det vill man också

förmedla från en generation till en annan. Man har särskilt satsat på umgänget mellan generationerna både offentligt och privat.

Samhörigheten blir tydlig bland människorna och den nya generationen ser det som en hederssak att ta hand om äldre anhöriga.

En kaotisk framtid

I en kaotisk framtid är tillgången på service och sysselsättningssituationen osäker för alla åldersklasser. Solidariteten mellan generationerna förverkligas nödvändigtvis inte, samhällsvärderingarna blir allt hårdare och det individualistiska tänkandet blir allt starkare. Fler äldre flyttar till regionen.

I regionen bor många ensamma äldre, som har varken släktingar eller bekanta. De lever ett isolerat liv. Ansvaret är inte fördelat. Olika parter försöker bära ansvaret sinsemellan, men pengarna räcker inte till och pressen ökar. Negativiteten ökar. Media vältrar sig i rubriker om glömda och tiggande åldringar, som till och med hittas döda i sina hem.

Perioden med svag ekonomisk tillväxt har pågått mycket länge. Den genomsnittliga pensionsåldern har slutat sjunka och igen börjat stiga. I slutet av 2020-talet har hälften av arbetskraften som fanns år 2010 (40 000/80 000) försvunnit i Österbotten, precis som man prognostiserade i början av 2010-talet. När den regionala bruttonationalprodukten har sjunkit, har kommunernas skatteintäkter minskat radikalt. För äldreomsorgen finns det knappt om pengar och inte finns det många solventa äldre heller. Det går dåligt för företagen i sektorn.

Om de stora företagen som Wärtsilä eller ABB eventuellt skulle flytta sin verksamhet från Vasa, skulle det innebära en förlust av arbetsför befolkning i landskapet, vilket skulle försvaga försörjningskvoten ännu mer.

Pensionärernas goda ekonomiska situation kan framhäva generationsklyftan och till och med innebära en risk för lugnt och sansat umgänge.

Det visar sig att bara en del av pensionärerna på riktigt har råd att betala för den service de använder.

Kommunerna har fattat beslut som gör det svårare för företagen att ta sig in på marknaderna. Det finns få företag och priserna är höga. De offentliga resurserna ligger nere på minimi och på grund av den stora efterfrågan ligger också tjänsterna nere på minimi och produceras bara för dem som behöver dem mest. Det finns inte tillräckligt med övriga serviceproducenter.

Det finns många fattiga åldringar. De "välsituerade" åldringarna håller på att drivas in en fattigdomsfälla. Man kan inte betala ut pensioner. Som följd av bankernas finansieringskris har pensionsförsäkringarna gått upp i rök. Den privata serviceproduktionen håller på att decentraliseras.

Tillgången på kompetent arbetskraft är en allt större utmaning, som man inte kan förbereda sig på med hjälp av utbildning. Kompetensbehoven är inte heller ordentligt identifierade. Att prognostisera arbetskraftens kompetens är omöjligt i och med den fluktuerande ekonomiska situationen. Företagen tyr sig till nödlösningar och användningen av arbetskraften är inte genomtänkt. Den lediga arbetskraften i regionen förblir obeaktad.

Läroanstalterna har inte utbildat tillräckligt med nödvändigt kunnande. Det finns lediga arbetsplatser, men det går inte att besätta dem. Man lyckas inte fylla kraven på lagstadgad personalmängd eller behörighetskrav. Det är svårt att få kompetent arbetskraft från andra länder.

Arbetsgivarna anställer folk "från gatan" på arbetstagarens villkor. Behörighet har ingen betydelse. Det går inte att få folk till alla arbetsskift – arbetstagarna blir hemma på grund av utmattning. Fackföreningarna går omkull.

Om det kaotiska scenariot förverkligas vrids allt upp och ner jämfört med det överraskande goda scenariot. Ingen är intresserad av att utbilda sig inom äldreomsorgen, lönerna lockar ingen till sektorn, de som har utbildat sig inom sektorn söker arbete från annat håll och man rekryterar inte längre utländska vårdarbetare för att råda bot på arbetskraftsbristen i Österbotten. Ingen sporrar till företagande, det ges heller ingen utbildning i företagande och därför finns det fortsättningsvis ytterst få företag inom vårdsektorn i vårt landskap. (Här tycks statistiken dock hänga efter, för enligt bl.a. Vasek fanns det i början av 2010-talet avsevärt fler företag inom vårdsektorn än statistiken visade.) Flera företag som tidigare varit verksamma inom vården har gått i konkurs på grund av de ekonomiska fluktuationerna i samhället eller så har de avslutat sin verksamhet av andra orsaker.

Till Finland skaffar man bl.a. med hjälp av olika aktiva privata firmor utbildade utlänningar till vårdsektorn, men de kan inte språket och det råder vissa oklarheter med deras anställningar och löner på grund av rekryteringsfirmornas oetiska arbetskontrakt. De flesta invandrare i Finland sysselsätts inte och deras inkomster hänger främst på utkomststödet.

En del invandrare har fått utbildning inom vården. De utbildas dock inte i tillräcklig mån på grund av bristfälliga språkkunskaper.

Invandrarna söker in till olika utbildningar, men vårdarbetet är inte längre "number one", utan man söker sig till bättre avlönade arbeten. Arbetsgivarna diskriminerar också invandrare när de söker arbete och de invandrare som redan har arbete känner att de utsätts för diskriminering och rasism på arbetsplatsen.

Organisationsverksamheten torkar ut, eftersom organisationerna inte hittar sin plats i systemet. De får inga nya medlemmar heller eftersom ingen längre vill bära ansvar för något. Inom äldreomsorgen polariseras den offentliga och den privata sektorns verksamhet. Den privata sektorn används av de välsituerade och den offentliga sektorn av de mindre bemedlade. Medborgarnas motivation att via skattemedel understödja den offentliga serviceproduktionen minskar. De äldres anhöriga försvinner i rädsla för att de ska tvingas axla ett alldeles för orimligt ansvar för omvårdnaden av sina äldre anhöriga.

Den offentliga sektorn försöker kämpa på och producerar själv en stor del av sina tjänster. Resurserna är otillräckliga, men det finns inte politisk vilja och praktisk samarbetsvilja att se de olika sektorernas möjligheter som en del av servicesystemet. Det är svårt att rekrytera frivilliga till organisationsverksamhet.

Alla fumlar omkring på sina egna håll under egna villkor. Organisationsverksamheten dör ut. Några stora vårdföretag är lönsamma. Den kommunala sektorn fungerar inte/fungerar mycket dåligt – den kan inte längre producera service.

I en kaotisk framtid har flera företag gått i konkurs och det råder svår arbetslöshet. Skatteintäkterna har rasat och pengarna räcker inte till för äldreservice. En del välsituerade åldringar har köpt service för stora pengar av de företag som fortfarande är verksamma. Anhöriga tvingas ansvara för åldringarna, annars lämnar de vind för våg. Kommunerna försöker öka på personalen som åker runt i hemmen, men det finns inte riktigt resurser. Organisationerna försöker underlätta situationen, men de har inte heller riktigt resurser. Arbetslösa och pensionärer har grundat s.k. väncirklar, som med frivilliga talkokrafter åker runt hemma hos de äldre som behöver hjälp. Läget är minst sagt kaotiskt.

Invandrarna upplevs som krävande kunder inom äldreomsorgen, eftersom man inte kan svara på deras behov sakkunnigt. Vården av invandrare skulle man vilja flytta "någon annanstans" i stället för att man skulle börja utveckla kunnandet. Ingen har en heltäckande bild över invandrarnas behov t.ex. beträffande äldreomsorgen och det finns heller inga tankar på att systematiskt gå in för att svara på invandrarnas behov. Man har t.ex. inte ens kunnat utnyttja andra invandrares kompetens.

Serviceproducenterna varken kan eller vill ge vård åt en stor mängd äldre invandrare. Invandrarna skickas från ett ställe till ett annat.

Twisten om kommunstrukturen pågår fortfarande och som en följd av det fokuserar man fortsättningsvis bara på kommunernas antal. Man kommer ingen vart med saken och därmed förblir också många öppna frågor angående anordnande av service obesvarade med den följd att allt bara står och stampar på samma ställe.

Närkommunerna slås inte samman. Det finns för många överlappande funktioner på ett litet område och områdets resurser kan inte utnyttjas effektivt till fördel för de äldre.

I en del av kommunerna fattar man kortsiktiga beslut och äldreservicen skärs ner med hård hand utan att någon bryr sig om hur vård- och servicekedjorna fungerar i sin helhet. Den kommunala verksamheten saknar långsiktig planering och bedömning av verksamhetens konsekvenser. Lösningarna görs endast på ekonomiska grunder och den expertis som finns t.ex. inom äldreomsorgen utnyttjas inte.

Regionens näringspolitik har varit trög och företagen har haft det svårt att expandera i regionen. Det är svårt för företagen att sysselsätta folk och man tvingas i stället säga upp folk. Kommunernas skatteintäkter rasar och det finns knapert med resurser för tjänster.

De teknologiska lösningarna har man skaffat sig utan att blinka och "ad hoc" när någon kommit för att demonstrera utrustningen. Personalen kan inte använda apparaterna och efter det första olyckstillbudet förblir apparaterna oanvända. Personalen tvivlar på sitt eget kunnande och därför erbjuder de heller inte teknologiska lösningar åt de äldre. Tillverkarna utnyttjar samma "testanvändare" och då blir skillnaderna i personalens kompetens ännu större.

Teknologin tar över och äkta möten mellan människor blir mindre.

Ingenting utvecklas, ingen kan använda och utnyttja apparaterna.

I samhället förbereder man sig enbart på att kunna svara på de yngre generationernas behov. Den ökande mängden äldre äldre gör att eutanasi tas upp till diskussion. Uppfattningen om de äldre äldres liv är snäv; det är svårt att hitta mening med livet i dess slutskede.

Det finns många äldre äldre och deras funktionsförmåga är svag. Det behövs mycket tung, dyr vård.

De äldre äldres antal ökar explosionsartat och serviceutbudet hinner inte längre alls med. När resurserna inte räcker till, får en stor del av åldringarna klara sig bäst de vill, speciellt om de anhöriga inte heller, t.ex. på grund av långa avstånd, kan underlätta situationen. Om ekonomin försvagas i snabb takt och recessionen kommer att pågå, som vissa prognostiserat, i tio år, kan en okontrollerbar situation som denna vara verklighet redan i slutet av nästa årtionde när de stora åldersklasserna börjar bli kring 80 år.

Den strukturella förändringen inom äldreomsorgen är en papperstiger, som i praktiken visar sig vara ett rent kaos. Vård- och servicekedjorna fungerar inte och de äldre känner sig otrygga, eftersom man inte kan garantera att man får service i hemmet eller att det vid behov finns institutionella vårdplatser. Ingen har tagit på sig helhetsansvaret för att organisera äldreomsorgen och servicen, och det är inget som sker av sig självt.

Äldreomsorgen fokuserar på institutionell vård i stora enheter. Hemvården fungerar inte som den ska och personalen utmattas under de stora kraven.

Hemvården fungerar inte, kunderna får inte den vård de behöver. Den institutionella vården är överbelastad.

Folk lever sina liv allt mer isolerade från andra. Det är en svaghet och också en risk att visa behov för hjälp, därför håller man den vetskapen för sig själv. Om tillgångarna så låter, så köper man hjälp, om man verkligen är tvungen. Grannarna och medlemmarna i kollektiven känner inte varandra och vill inte heller

lära känna varandra. En odefinierbar känsla av hot har smugit sig in i livet, och därför måste man försöka skydda sig själv ännu mera omsorgsfullt.

Man värdesätter inte samhörighet. I ett mycket tidigt skede vill de närstående att kommunerna ska bära fullständigt ansvar för de äldre, de vill och de tror att de professionella ska ta hand om allt.

6. PROGNOTISERING AV KOMPETENSBEHOVEN INOM ENERGISEKTORN

När det gäller prognostiseringsprocessen för kompetensbehoven inom energisektorn var, liksom för de två andra sektorerna (handelssektorn och äldreomsorgen), ett av de viktigaste målen att kartlägga vilka särdrag kompetensbehoven i landskapet Österbotten har. Hurdana kompetensbehov har arbetslivet i Österbotten? Vilka kompetensbehov är typiska för Österbotten, utöver de kompetensbehov som är gemensamma för alla landskap? De specialbehov som finns i Österbotten skulle man sedan kunna beakta i skolornas läroplaner som ett tillägg till de nationella läroplanerna.

När man påbörjar arbetet med prognostisering av kompetensbehov är det viktigt att avgränsa sektorn som prognostiseringen riktar sig mot. Vad gäller energisektorn, så bestämde man sig för att granska hela fältet och dess kompetensbehov i landskapet Österbotten för såväl kärnenergi och vindkraft som för solenergi, biogas och jordvärme.

Kompetensbehoven granskades utgående ifrån de krav man ställer på kompetensen i arbetet. Kräver arbetet högskoleutbildning eller yrkesutbildning på andra stadiet? Alternativet att granska kompetensbehoven skilt för olika yrkesgrupper förkastades, eftersom de flesta experter ansåg att den förstnämnda indelningen var tydligare och tillräcklig för ändamålet.

Deltagarna i den första workshopen fick skriva ner tio centrala förändringsfaktorer, som påverkar framtidens kompetensbehov inom energisektorn. Till följande workshop sammanställdes en lista över de förändringsfaktorer som man hade tagit fram som de viktigaste. Med andra ord innehöll listan de faktorer som flest deltagare hade skrivit ner eller som annars var ovanligt briljanta idéer. Listan godkändes vid den andra workshopsessionen, där deltagarna en sista gång fick komma med förändrings- och tilläggsförslag till listan.

Till listan FÖRÄNDRINGSFAKTORER SOM PÅVERKAR ENERGISEKTORN SPECIELLT I LANDSKAPET ÖSTERBOTTEN valde expertgruppen följande förändringsfaktorer:

1. De stora arbetsgivarna i landskapet och deras inverkan
2. Tillgång till kompetent arbetskraft
3. Att säkra utbildningen
4. Företagens internationalisering
5. Behovet av invandrare
6. Politiska beslut gällande olika energiformer
7. Prisutvecklingen för olika energiformer
8. Nya energiformer
9. Nya investeringar
10. Effekter av att befolkningen blir allt äldre

Dessa tio förändringsfaktorer beslöt man sig för att granska närmare i tre olika alternativa scenarier genom att använda framtidsstabell som metod. De tre alternativa scenarierna var:

1. En trygg framtid
2. En överraskande god framtid
3. En kaotisk framtid

Samma scenarier och samma metod valdes också i de två övriga expertgrupperna.

I den trygga framtidens scenario fortsätter allt som förut, lika tryggt som hittills. I det överraskande goda scenariot går allt som en dans, det vill säga över förväntningarna. I den kaotiska framtiden är det Murphys lag som gäller: "allt som kan gå fel, går fel." Verkligheten kommer antagligen att vara en mellanform av något av scenarierna, men det är bra att vara förberedd på alla scenarioalternativ, så att man vid behov klarar av att reagera snabbt.

På samma sätt som i handelssektorns expertgrupp, kom man också vid energisektorns andra workshop överens om att alla gruppmedlemmar ska fundera på vad som kommer att hända med de utvalda förändringsfaktorerna, hur de kommer att bete sig när de tre alternativa scenarierna blir verklighet. Medlemmarna skulle anteckna sina tankar och sedan ge dem till sekreteraren för vidare bearbetning.

Den allmänna utvecklingen, som experterna prognostiserade för vart och ett av scenarierna har beskrivits på sidan 4, därför upprepas den inte här.

HUR BETER SIG FÖRÄNDRINGSFAKTORERNA INOM ENERGISEKTORN VID DE OLIKA ALTERNATIVA SCENARIERNA? (Sektorexperternas visioner har införts i rapporten nästan helt och hållet så som de lades fram, endast smärre bearbetningar har gjorts.)

En trygg framtid

I den trygga framtidens scenario (där utvecklingen fortsätter i samma bana som hittills) fortsätter Wärtsilä och ABBs och de andra företagens nuvarande goda tillväxt och de rekryterar årligen rikligt med nya arbetstagare. Det går också bra för underleverantörerna. Sysselsättningen i branschen är hög.

När de stora åldersklasserna går i pension minskar arbetskraften betydligt, för de unga åldersklasserna som kommer in på arbetsmarknaden räcker inte till för att ersätta de 40 000 personer som kommer att gå i pension innan år 2025, det gäller hälften av den totala arbetskraften på 80 000 personer i landskapet Österbotten! När arbetskraften minskar har man inte råd att tillåta att en enda ung människa blir utslagen från arbetslivet. Matchningen av utbildningen och arbetslivets behov måste också förbättras. Utbildningen måste allt mer riktas mot de branscher där det finns behov för ny arbetskraft.

Utslagningen av unga har minimerats. Allt fler utexaminerade hittar en arbetsplats som motsvarar den kompetens de skaffat sig inom sin utbildning. Bristen på arbetskraft, som uppstått när de stora åldersklasserna gått i pension, ersätts i stor skala med utländsk arbetskraft, men trots det behövs det framöver fler invandrare för att underlätta situationen. Det nuvarande högklassiga utbildningsutbudet inom energisektorn har man lyckats bevara i landskapet både i läroanstalterna på andra stadiet och i högskolorna. "Man betalar för kompetens, inte examina. Kompetens lockar till sig experter."

Företagen inom energisektorn i landskapet blir i jämn takt allt mer internationella. Exporten har ökat och företagen har grundat dotterbolag utomlands.

Oljepriset är fortfarande högt, även om det inte har stigit i samma takt som i början av 2000-talet. Många länder har lagt ner sina kärnkraftverk (man kan ändå fråga sig om det nödvändigtvis garanterar en trygg

framtid?). Vindkraft och solenergi har blivit viktiga och konkurrenskraftiga alternativ. Vindkraften är ändå sannolikt bara en mellanfas. Följande fas är solenergi (om 20 år).

De som kommer från utlandet gör ibland som de vill. Man kan ändå själv välja invandrarna.

Förnybar energi understöds skattemässigt och genom direktinvesteringar, mer än tidigare. Energi är alltid ett politiskt beslut, som styrs genom beskattning. Energipriset har hållits lågt politiskt.

En avskaffning av kärnkraften skulle ge ett lyft åt Vasaregionen. Nya energikällor kan man kanske hitta i det arktiska området, om det bara lönar sig att utnyttja dem. Det skulle också löna sig att satsa på skogssidan.

Utbildning ger beredskap för nya innovationer, redan på andra stadiet. Biovetenskap skulle kunna vara en möjlighet.

När befolkningen blir äldre och antalet arbetsföra minskar blir det svårare att hitta kompetent arbetskraft i hemlandet.

En överraskande god framtid

Energisektorns välmående sprider välmående till hela landskapet. En god sysselsättningsituation innebär att folk har råd att konsumera mera, det innebär också att den offentliga sektorn får mera skatteintäkter och kan då satsa mer resurser på investeringar osv.

Genom samarbete med högskolorna försöker man uppmuntra grundandet av nya mikroföretag. Österbotten blir energisektorns Silicon Valley. I och med forskning och ingenjörsexpertis föds fortsättningsvis nya innovationer. Staten driver på spridningen av distribuerad energi till hela landsbygden och användningen av elenergi, biogasenergi och andra energiformer i trafiken.

Man uppfinner nya förmånliga energilösningar som gör våra avstånd mindre problematiska. Folk vill flytta till Österbotten, för där finns jobb och goda faciliteter.

De aktuella kampanjerna med energiambassadören och energiklustret gör att alla aktörer i fortsättningen drar åt samma håll.

Det finns tillräckligt med kunnig arbetskraft. Vasa är känt för sina doktorer inom företagsekonomi. Högskoleenheterna bildar en juridisk och flerspråkig enhet och på så sätt sparar man på överlappande utgifter inom IT-styrning.

Utbildningen i Österbotten har global attraktionskraft på alla plan och speciellt inom sin spetskompetens, energiteknologin. Läroanstalterna har internationella samarbetsparter, som i sina hemländer ger utbildning och examina under regi av läroanstalterna i Vasa. Förutom utbildning som siktar mot en examen har vi i området också Vasa universitet, som internationellt ger bred fortbildning inom energisektorn på en hög nivå.

Eltekniska produkter har fortsättningsvis stor framgång och vid tillverkningen föredrar man allt oftare miljövänliga, material- och energieffektiva produkter. Vasa och Österbotten är kända för sitt kunnande inom energiteknologi inom elbranschen och gasbranschen, som har stor betydelse för handeln med Ryssland och Asien.

Österbottningarna är kända ute i världen för sina nya innovationer som sysselsätter österbottningar som fått utbildning på alla olika nivåer. Man lär sig analysera och simulera innovationer effektivt och produktivt. Produkter som producerats miljövänligt slipper den internationella miljöskatten. Uppförandet av kärnkraftverket i Pyhäjoki för med sig en positiv ekonomisk puls för finländska leverantörer speciellt i Österbotten.

Internationella spetsföretag inom hög teknologi grundar sina FoU-center och testfabriker i Vasa. Vasa blir ett Ecocity innan det finns motsvarande städer i Kina. En ny stadsdel, Österbottens Ecocity uppförs inom en radio på 10 km från Vasa. Där bor och arbetar tusentals internationella anställda vid energisektorns high tech-företag. Förnybar energi och gasteknologi är centrala kompetensområden.

De österbottniska företagen klarar sig bra på världsmarknaden och investerar kapital i Ecocitys forsknings- och utvecklingsverksamhet. Ecocity blir också ett viktigt demonstrationsobjekt för ny teknologi. Ecocity producerar mer energi än den förbrukar. Internationella företag inom elbranschen för sina nya projekt och experter till Ecocitys ekosystemplattform för vidare utveckling. Det livskraftiga högspänningslaboratoriet i Strömberg Park hör till detta FoU-ekosystem.

En kaotisk framtid

En kaotisk framtid innebär att våra stora arbetsgivare såsom ABB och Wärtsilä skulle lämna Vasa och Österbotten på grund av dålig efterfrågan och flytta sin produktion till länder med billigare arbetskraft. Företagens underleverantörer skulle få problem. I strävandena att centralisera hälsovården skulle centralsjukhuset och tas ifrån oss och slås ihop med något av universitetssjukhusen. Arbetslösheten och konkurserna skulle öka. Universitetet skulle också ligga i farozonen eftersom Vasa skulle förlora sin attraktionskraft som studiestad.

Tillgången på kompetent arbetskraft haltar. Behovet av kompetent arbetskraft minskar också, eftersom det inte finns tillräckligt med sökande till regionens yrkeshögskolor och universitet.

Den finskspråkiga yrkeshögskolan blir en del av en större helhet och flyttas från Vasa (ingenjörer/tradenomer). Utbildningen som hållit hög nivå rasar samman och det finns inga pengar för forskning eller för att bygga upp dess infrastruktur igen. Tack vara allt ältande kom man aldrig så långt att man kunde bygga upp en forskningsinfrastruktur eller en demonstrationsenhet. Efter allt detta finns det bara en finskspråkig och en svenskspråkig högskoleenhet kvar i Vasa och de samarbetar inte med varandra. Bägge enheters verksamhet styrs från ett högskolekluster i Södra Finland.

Finland blir en producent av och distributör för råvaror och lågteknologiska produkter. De österbottniska företagens marknader är begränsade till Europa och Norra Afrika. Invandrarna integreras inte längre i samhället och får inga produktiva jobb.

Det är så dyrt att färdas att folk hellre stannar hemma. Översvämningar drabbar någon av landets kuststäder eller så stiger oljepriset skyhögt och därmed blir det tvång att använda gas och förnybara energikällor. De höga fraktpriserna är ett problem för den internationella sjöfarten.

Tjänster, lösningar och produkter från Europa och Vasa är förlorare på den internationella marknaden (t.ex. de kinesiska konkurrenterna vinner). Efter att produktionen flyttat, flyttar också produktutvecklingen till centrala Europa och utanför världsdelen.

Energistöd och vilseledande lobbning snedvrider strukturen i Finlands energiproduktion. Den finländska energiproduktionen stampar på stället och man importerar allt mer energi från grannländerna. Energi produceras på billigaste möjligaste sätt, genom vattenkraft, stenkol, kärnkraft och torv. Nästan alla energisektorns produkter importeras.

Staten vill inte gärna stöda miljövänlig distribuerad energipolitik eftersom staten är rädd att monopolet ska kollapsa. Efter vindkraftsboomen, säckar vindkraftsbranschen ihop. Man behöver inte tillägga förnybara energikällor, för energiförbrukningen har rasat.

Man gör det så motbjudande att starta företag, att det inte längre uppstår några nya. Man lever och kör med de gamla ända till slutet.

Det blir kris och den inhemska konsumtionen upplever ett tvärstopp och samhällets uppmärksamhet riktar sig mot basfunktionerna (mat, hälsovård osv.). Samhällsvärderingarna faller samman, vilket leder till korruption och anarki.

Österbotten har inte längre någon attraktionskraft och inga experter vill längre flytta hit på grund av de svaga utbildningsmöjligheterna.

7. SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER

Den verkliga utvecklingen kommer att vara en mellanform av något av de tre alternativa scenarierna. Inget av alternativen, den trygga framtiden, den överraskande goda framtiden eller den kaotiska framtiden, kommer att förverkligas som sådant. Verkligheten ligger någonstans i gränslandet mellan dem. Det är ändå bra att vara förberedd på allt, så att man, om saker och ting börjar utveckla sig i en viss riktning, kan reagera enklare och snabbare. De senaste åren har ju utvecklingen åtminstone delvis gått i riktning mot det värsta alternativet.

Om den överraskande goda framtidens scenario förverkligas, råder full sysselsättning, företagen gör goda resultat, det går bra för exporten, kommunerna och staten får rikligt med skatteintäkter, med vilka man kan erbjuda medborgarna allt möjligt gott. Det byggs mycket både inom den privata och den offentliga sektorn. Företagen expanderar, den offentliga sektorn ökar sina tjänster, de bygger nytt och reparerar gammalt. Det byggs fler egnahemshus i utkanterna av städerna och på landsbygden (många flyttar till landet och pendlar dagligen till jobbet i staden, eller så jobbar de på distans från landet). Nya inhemska och utländska butikskedjor etablerar sig i Österbotten.

En positiv utveckling innebär att unga med goda inkomster skulle flytta till landskapet, vilket ökar köpkraften och förbättrar försörjningskvoten – eller gör att den försvagas långsammare. I det här scenariot förekommer det också mindre utslagning. Den positiva spiralen ökar, nya mångkulturella matställen uppstår och det finns gott om kulturframträdanden. Österbottens attraktionskraft ökar. Efterfrågan på service ökar både när det gäller service för de äldre och för de yngre. Handeln måste specialisera sig på att betjäna olika ålderssegment. Näthandeln ökar snabbt, men slår inte helt och hållet ut de fysiska handelsställena, även om det tvingar dem att förnya sig.

Österbottens köpkraft inom näthandel kommer att stärkas inom den yngre generationen. Många i den äldre generationen vill ännu diskutera och fundera kring inköp och vill därför besöka affärer med personal. Köpkraft inom restaurang och café är fortfarande sämre i Österbotten än i södra Finland. Här är tradition, kvalitet och utbud som spelar in. Om kvalitet och utbud ökar, tror jag att köpkraften ökar. Stora köpcenter attraherar familjer medan special affärer ex. Med närproducerat, unika produkter osv. Attraherar mer och mer de som har tid att besöka samt resurser att handla lite dyrare. Den enskildes ekonomi, medvetenhet och tid spelar in på specialaffärer kontra köpcenter.

Inom äldreomsorgen för detta positiva scenario med sig mycket gott. Förändringen i försörjningskvoten blir jämnare när pensionsåldern stiger. De som redan nått pensionsåldern stannar kvar i arbetslivet som mentorer och vikarier. Pensionärerna betalar gärna för de tjänster de skaffar sig (de som har en möjlighet till det). Samhälleligt producerade tjänster kan riktas mot de mindre bemedlade eller mot de pensionärer som behöver dem.

Det är enkelt att hitta arbetskraft till arbeten inom vården. Läroanstalterna producerar rätt mängd rätt slags kunskande. Bland invandrarna kartläggs de som har bäst förutsättningar för att utbilda sig till yrken inom vården. Man ökar den språkliga specialträningen. Man fördelar på ett nytt sätt in vårdarbetet mellan den offentliga, den privata och den tredje sektorn. De äldre kan också själva påverka anordnandet av

tjänster som berör dem. De anhöriga kan också delta utan att hela vårdbördan knuffas över på dem. Alla får den service de behöver på sitt eget modersmål.

Man förbereder sig på att även invandrare blir äldre, genom att lära sig om kulturella särdrag. Man anställer invandrare till vårdpersonalen för att bättre kunna svara på invandrarnas behov inom äldreomsorgen. Man strävar efter att i mån av möjlighet producera tjänster på allas modersmål.

När kommunerna fusioneras börjar man organisera tjänster på ett nytt sätt, så att man kan trygga tjänster i hemmet för alla som behöver det. Kommunernas äldreservice planeras på lång sikt med hjälp av alla användbara resurser. Man har också tagit och tar kontinuerligt i bruk teknologiska lösningar för att bl.a. göra det lättare att bo kvar hemma. Samtidigt avstår man ifrån den del av arbetet, som i och med teknologin blivit onödig.

Ett typiskt drag för Österbotten är samhörighet, som innebär att man bryr sig om andra människor och också om sina egna föräldrar. I det överraskande goda scenariot har man lyckats bevara samhörigheten, trots att gemenskaperna och livet har förändrats. Eftersom folk ofta bor långt ifrån sina släktingar, har man planerat kollektiv där invånarna har bl.a. tillräckligt med träffpunkter för gemensamma fritidssysselsättningar och pratstunder. Olika generationer bor tillsammans och gör saker tillsammans på fritiden och stöder varandra.

För energisektorn innebär det överraskande goda scenariot att landskapet är känt ute i världen för sina innovationer som sysselsätter invånare med olika utbildningar på olika nivåer. Man grundar nya företag, där de nuvarande ledande företagen helhjärtat är med. Högskoleenheterna bildar en juridisk och flerspråkig enhet och på så sätt kan man spara på överlappande utgifter.

Genom samarbete med högskolorna försöker man uppmuntra grundandet av nya mikroföretag. Staten driver på spridningen av distribuerad energi till hela landsbygden och användningen av elenergi, biogasenergi och andra energiformer i trafiken. Man uppfinner nya förmånliga energilösningar som gör våra avstånd mindre problematiska. Folk vill flytta till Österbotten, för där finns jobb och goda faciliteter.

Utbildningen i Österbotten har global attraktionskraft på alla plan och speciellt inom sin spetskompetens, energiteknologin. Läroanstalterna har internationella samarbetspartner, som i sina hemländer ger utbildning och examina under regi av läroanstalterna i Vasa.

Vasa blir ett Ecocity innan det finns motsvarande kinesiska städer. En ny stadsdel, Österbottens Ecocity uppförs inom en radio på 10 km från Vasa. Där bor och arbetar tusentals internationella anställda vid energisektorns high tech-företag.

Det andra extrema scenariot, den kaotiska framtiden, är den raka motsatsen till den överraskande goda framtiden. Om detta scenario förverkligas, kommer allt att gå åt skogen och det kommer att ske snabbt. Vi får stor arbetslöshet och många konkurser. Skatteintäkterna rasar och varken staten eller kommunerna har råd med större investeringar och byggandet går i stå. Om någon av de stora arbetsgivarna i Österbotten (Wärtsilä, ABB, UPM-Kymmene) slår vantarna i bordet och flyttar sina funktioner från Österbotten, så kan läget bli mycket svårt, för det finns ju inga ersättande arbetsplatser här.

När köpkraften minskar kraftigt, blir det svårt för de internationella affärskedjorna, som etablerat sig i landskapet, att klara av konkurrensen och många tvingas stänga. Det samma händer också med de inhemska företagen inom handels- och servicesektorn. Företagen vågar inte investera i nya byggnader utan reparerar gammalt – om ens det.

Specialbutikerna i centrum tynar bort. En del flyttar sin verksamhet till internet. Kvar blir bara tomma affärslägenheter. Utvecklingen av tjänster måste i fortsättningen ske ganska långt på de äldre åldersklassernas villkor. Om man blir arbetslös, flyttar man utomlands eller till huvudstadsregionen i jakt på jobb. Detta gäller speciellt de yngre.

I en kaotisk framtid är det lätt att avreagera sitt hat på invandrarna, som också tvingas gå arbetslösa.

Den kaotiska framtidens scenario har också betydande effekter för äldreomsorgen. Pensionsåldern slutar stiga, i stället sänks den som en följd av den dåliga sysselsättningen. Arbetslösa har inga motiv för att gå i pension senare.

Kommunerna har inte tillräckligt med kompetent vårdpersonal när efterfrågan snabbt blir större. Kommunerna har heller inte tillräckligt med pengar för att anställa den personalmängd situationen kräver. När folk vet hur det är ställt med kommunerna, så söker de inte in till läroanstalterna heller i tillräcklig grad. En del av pensionärerna skulle ha råd att betala för de tjänster de använder, men det finns inte tillräckligt med privata serviceproducenter. Den tredje sektorn försöker underlätta situationen enligt bästa förmåga.

Invandrarna söker sig nog till utbildningar inom vården, men när det har utexaminerats så söker de sig ofta till jobb med högre löner och mindre betungande uppgifter. Serviceproducenterna kan inte och vill inte ge vård åt en så stor mängd åldrande invandrare. Äldre invandrare skickas fram och tillbaka mellan olika ställen.

Twisterna om kommunstrukturen pågår fortfarande. Man kommer ingen vart i saken, så allt stampar på stället och alla öppna frågor beträffande anordnade av äldreomsorg förblir således obesvarade.

I en del av kommunerna går man in för mycket kortsiktiga lösningar och man skär ner på äldreomsorgen med hård hand utan att bry sig om hur vård- och servicekedjorna fungerar i sin helhet. Lösningarna går man in för endast på ekonomiska grunder och man lyssnar inte på experter inom äldreomsorg. Man anskaffar tekniska lösningar utan att tänka på användningen. Äldreomsorgens tyngdpunkt ligger nu på den institutionella vården eftersom hemvården inte fungerar. De äldre äldres antal är stort och deras funktionsförmåga är svag. Det behövs mycket tung, dyr vård. Samhörighet värdesätts inte alls. Ansvar för de äldre skjuts redan i tidigt skede över på kommunerna.

Inom energisektorn finns det inte tillräckligt med kompetent arbetskraft även om behovet på arbetskraft minskar. Det finns inte tillräckligt med sökanden till regionens yrkeshögskolor och universitet. Kostnadsnivån är för hög här hos oss. De stora arbetsgivarna i Österbotten flyttar sin produktion till länder med lägre kostnadsnivå.

Högskolorna i landskapet blir en del av en större helhet. Man lyckades aldrig bygga ut en forskningsinfrastruktur här på grund av det eviga ältandet och nu är det för sent.

Finland har blivit en producent av och distributör för lågteknologiska produkter. De österbottniska företagens marknader är begränsade till Europa och Norra Afrika.

Invandrarna integreras inte längre i samhället och får inga produktiva jobb. Behovet av invandrare ökar inte heller nämnvärt i detta scenario.

Det är så dyrt att färdas att folk hellre stannar hemma. De höga fraktpriserna är ett problem för den internationella sjöfarten. Tjänster, lösningar och produkter från Europa och Vasa förlorar mot sina asiatiska konkurrenter på den internationella marknaden. Produktionen flyttar, och produktutvecklingen efter den, till centrala Europa och delvis utanför hela världsdelen. Energistöden och vilseledande lobbning snedvrider strukturen i Finlands energiproduktion. Nästan alla energisektorns produkter importeras från utlandet.

Staten vill inte gärna stöda miljövänlig distribuerad energipolitik eftersom staten är rädd att monopolet ska kollapsa. Efter vindkraftsboomen, säckar vindkraftsbranschen ihop. Energiförbrukningen rasar.

Österbotten har inte längre någon attraktionskraft och inga experter vill längre flytta hit på grund av de svaga utbildningsmöjligheterna.

8. KOMPETENSBEHOV SOM FÖRUTSÄTTTS I DE OLIKA SCENARIERNA

Åtminstone språkkunskaper och kulturkännedom utgör gemensamma kompetensbehov för alla tre sektorer. Kunskaper i engelska är naturligtvis redan nu ett absolut krav, men många andra europeiska språk är också viktiga, såsom ryska och franska samt asiatiska språk såsom kinesiska och japanska.

I ett mångkulturellt landskap hjälper förståelsen för främmande kulturer till i det dagliga umgänget med invandrare som kommer från främmande kulturer. Det hjälper också när man ska rikta ”rätt” service åt invandrarbefolkningen. Kulturkännedom är en del av en bredare kundservicekompetens, där man lär sig att placera kunden i mitten.

Nätverkskompetens är också viktigt i vår nuvarande värld av nätverk. Inom alla sektorer gäller det att kunna skapa nätverk mellan inhemska aktörer och ofta också internationella dimensioner.

Säkerhets- och kriskompetens är i dessa tider viktigt för var och en. Det är bra att kunna agera även i avvikande situationer.

Inom energisektorn skulle biovetenskap kunna vara en ny möjlighet. Lönsamheten ökar inom handeln i och med att folk inte sitter fast vid sina bordsdatorer. Tillsammans med en växande näthandel skulle detta i princip kunna öka utbildningsbehovet inom handel, logistik och dataprogrammering.

BILAGA 1

EXPERTGRUPPEN INOM HANDEL:

- Timo Kantokari, Vasa stads utbildning på andra stadiet, ordförande
- Susanna Ristiluoma, Företagarföreningen Vaasan yrittäjät, handelsutskottet
- Tuula Töyli, Kust-Österbottens företagare
- Tauno Kekäle, Vasa yrkeshögskola
- Martti Laaksonen, Vasa universitet
- Pirjo Kauhanen, Vasa vuxenutbildningscenter (Hannu Rinta)
- Åsa Stenbacka, Vasa yrkesinstitut (Johan Lindman)
- Rabbe Ede, Samkommunen Optima
- Jarl Sundqvist, Österbottens handelskammare
- Pekka Kauppinen, Österbottens förbund, sekreterare

EXPERTGRUPPEN INOM ÄLDREOMSORG:

- Timo Kantokari, Vasa stads utbildning på andra stadiet, ordförande
- Matti Paloneva, Vasa stad
- Tauno Kekäle, Vasa yrkeshögskola (Raimo Koivisto)

- Örjan Andersson, Yrkeshögskolan Novia (Åsa Nyberg-Sundqvist)
- Åsa Stenbacka, Vasa yrkesinstitut
- Pirjo Kauhanen, Vasa vuxenutbildningscenter (Anna-Maija Rentola)
- Katja Rajala, Företagarföreningen Vaasan yrittäjät, välfärdsutskottet
- Maria Slotte, Yrkesakademin i Österbotten
- Pirjo Knif, Nykarleby stad/Jakobstads stad
- Pirjo Waden, Närpes stad
- Pekka Kauppinen, Österbottens förbund, sekreterare

EXPERTGRUPPEN INOM ENERGISEKTORN

- Timo Kantokari, Vasa stads utbildning på andra stadiet, ordförande
- Tauno Kekäle, Vasa yrkeshögskola (Jorma Tuominen)
- Örjan Andersson, Yrkeshögskolan Novia (Jonas Waller)
- Rabbe Ede, Samkommunen Optima
- Åsa Stenbacka, Vasa yrkesinstitut
- Pirjo Kauhanen, Vasa vuxenutbildningscenter
- Heikki Kilpiö, Företagarföreningen Vaasan yrittäjät, industriutskottet, Vasa
- Kari Rinta, Företagarföreningen Vaasan yrittäjät, industriutskottet, Vörå
- Tuula Töyli, Kust-Österbottens företagare
- Matti Jakobsson, Vasa universitet (Timo Vekara)
- Maria Slotte, Yrkesakademin i Österbotten (Kjell-Erik Lall)
- Pekka Kauppinen, Österbottens förbund, sekreterare

Bilaga 2

En förenklad bild av prognostiseringsprocessen

